

**HET OUDE RAAD- EN WIJNHUIS** Het Stadhuis kende op dezelfde plek een voorganger uit de vroege 14e eeuw. In 1443 is er een fors deel aan vast gebouwd. Zo ontstond het Raad- en Wijnhuis zoals we dat kennen uit latere gravures. Gaandeweg is er veel bij aangebouwd en verrijkt. Er werd vergeten, rechtsproken en genoeglijk gegeten en gedronken. In de kelders zaten naast de opgeslagen wijn de boeven opgesloten. De voorkant



was naar het noorden gericht. Het geheel leek op de laat-middeleeuwse bouwstijl zoals we die ook in andere Hanzesteden nog veel tegenkomen. Aan het einde van de 18e eeuw maakte dit gebouwencomplex een vervallen indruk: het was slecht onderhouden, onpraktisch, te klein en deels verzaakt. Het werd in 1775 gesloopt.

bron: Groninger Archieven

**PAALTJES EN MARKTKOOPVROUWEN** Rondom het Stadhuis staat een reeks paaltjes met kettingen ertussen. In de loop van de 19e eeuw zijn ze geplaatst. Zij moesten een eind maken aan de gewoonte van marktvrouwen om tijdens marktdagen op de vensterbanken te gaan zitten. Dat zij daar zaten was tot daar aan toe, maar hun gekwebbel leidde de ambtenaren af van hun werk...



**VAN ONTWERP NAAR BOUW**

Het ontwerp voor het nieuwe Stadhuis was in basis classicistisch van opzet, hoewel in de gevels aanvankelijk ook nog veel rococo-achtige decoraties aanwezig waren die niet pasten bij het klassieke ideaalbeeld. De kenmerkende vrijstaande portiek met zuilen en een driehoekig fronton erboven was destijds een noviteit. In 1776 werd begonnen met de bouw. Maar binnen het gemeentebestuur groeide de oppositie tegen de regenteske Van Iddekinge en mede vanwege de hoge kosten werd het prestigieuze werk stilgelegd. Jarenlang keken de Groningers tegen een troosteloos gat midden op de Grote Markt aan. Pas in 1793 werd de bouw hervat, omwille van bezuinigingen met een aanzienlijk versoberd ontwerp. Toen men in de Franse Tijd rondom de melboom danste, kwam het werk wederom jaren stil te liggen. Links ziet u de steigers. Een lang verhaal... Pas in 1810 was het Stadhuis zo goed als klaar. Het imposante gebouw geldt als een van de beste voorbeelden van de typisch Hollandse variant van het neoclassicisme.



bron: Groninger Museum



In deze folder staat alles wat u altijd al wilde weten over het Stadhuis van Groningen. We hebben het over het democratisch hart van de gemeente dat om die reden op de Grote Markt staat. Het gebouw was eind 18e eeuw het onderwerp van de eerste architectuurprijsvraag in Nederland. Het in neoclassicistische stijl ontworpen gebouw is in 2022 gerenoveerd, verbouwd en verduurzaamd. Met die aanpak is een noodzakelijke kwaliteitslag gemaakt die het functioneren van het imposante gebouw weer bij de tijd brengt en optimaliseert:

het Stadhuis kan er weer decennia tegenaan en presenteert zich uitnodigend, representatief en functioneel aan iedereen die voorbij komt.

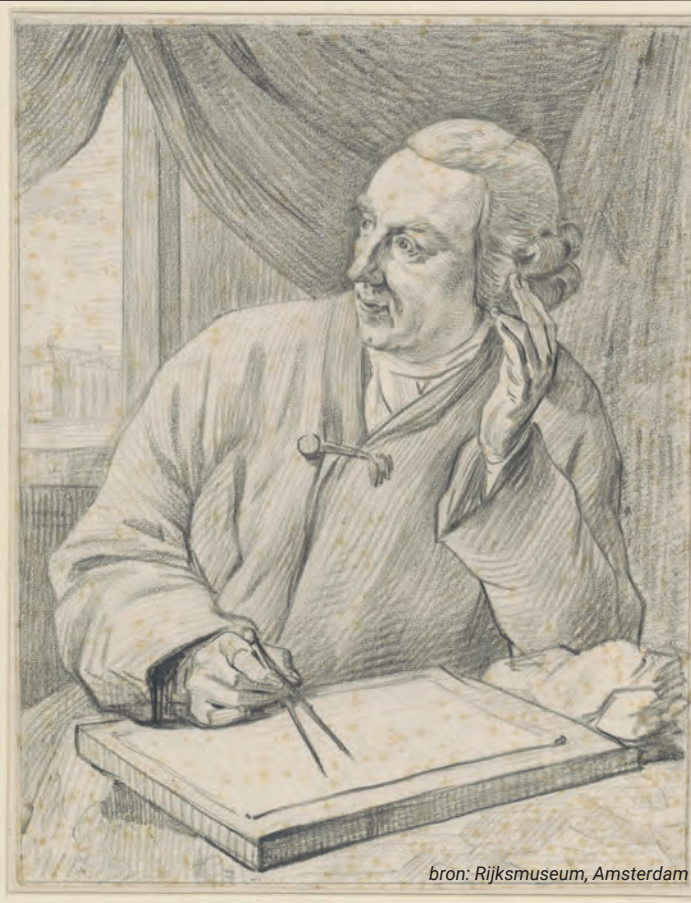


bron: Collectie Groninger Museum, foto Marten de Leeuw

**ANDA KERKHOVENZAAL** De gemeenteraad heeft de nieuw gebouwde ontvangstaal midden in het Stadhuis vernoemd naar de in maart 1945 vermoorde jonge verzetsvrouw Anda Kerkhoven. Zij was aan de Rijksuniversiteit student geneeskunde en had als pacifist een uitgesproken mening over een betere wereld. Naastenliefde en moreel handelen, daar ging het haar om. Het sprak haast vanzelf dat Anda terecht kwam in het geweldloze verzet. Haar lijfspreuk was: "Wat niet mag, mag niet, welke de prijs ook zij!" Zij werd door de SD opgepakt. Zware verhoren en martelingen in het beruchte Scholtenhuis doorstond zij zonder informatie prijs te geven. Anda Kerkhoven becocht haar stilzwijgen met de dood. Ploeg-schilder Johan Dijkstra maakte van haar een aantal mooie schilderijen, waaronder deze. Het komt uiteraard in de naar haar vernoemde ontvangstaal te hangen.



**ARCHITECT HUSLY (1738-1796)** Jacob Otten Husly was een vakbekwaam stucwerker die later ook architect werd. In Amsterdam heeft hij veel interieurs en gevels van grachtenpanden verfraaid. Hij was als oprichter-directeur van de kunstacademie erg actief in het culturele leven van de hoofdstad. Gaandeweg ging hij ook gebouwen ontwerpen, zoals het stadhuis van Weesp en Felix Meritus in Amsterdam. Hij won de prijsvraag voor het nieuwe Stadhuis in Groningen. Jarenlang moest hij met het gemeentebestuur steggelen over het ontwerp, de kosten en zijn vergoedingen. Hij heeft zijn magnum opus niet in levende lijve kunnen bewonderen. Na zijn dood heeft stadsbouwmeester Harmannus Raammaker de klus afgemaakt.



bron: Rijksmuseum, Amsterdam

**PAARDENKEURING** Een van de feestelijke tradities tijdens Groningens Ontzet is sinds jaar en dag de paardenkeuring. Otto Erelman maakte er in 1919 een schilderij van. Hij nam daarbij wel enige artistieke vrijheid: de prominente mensen die zijn afgebeeld waren echter niet allemaal meer in leven toen Erelman hen schilderde. De historische noord- en oostwand van de Grote Markt werd in 1945 tijdens de bevrijding vervoest.



**WINDVAAN** In 1881 werd tegenover het Stadhuis een nieuw stadspaleis opgeleverd. Het was - op de plek van drie door hem gesloopte woonhuizen - de imposante dubbele woning van industrieel W.A. Scholten. Eindelijk woonde hij op stand. Maar als hij 's ochtends de gordijnen opende, wilde hij wel kunnen zien waar de wind vandaan kwam. En zo kwam het dat hij het gemeentebestuur als overbuur even later een windroos met windvaan aanbood. Waar het Scholtenhuis tijdens de bevrijding in 1945 werd verwoest, bleef het Stadhuis in het oorlogsgeweld gespaard. En zo zien ook de 21e-eeuwse Stadlers nog dagelijks waar de wind vandaan waait, dankzij de 3 meter hoge windvaan die pontificaal bovenop het driehoekige fronton is geplaatst.



**TROUWZAAL** In 1938 werd de Trouwzaal op de begane grond verrijkt met drie schilderijen van de hand van Johan Dijkstra, prominent De Ploeg-ld. Vanwege de ligging op het noorden van de deels in art deco uitgevoerde zaal heeft de schilder bewust gekozen voor lichte kleuren. De zuidwand toont de stad met de - destijds - hoofdbronnen van haar bestaan: landbouw, veeteelt en industrie. Aan weerszijden is aandacht voor de ooit fameuze Groninger zeevaart en het gezamenlijk werken aan een betere samenleving.



**GEMARMERDE PILAREN** Het zijn er op de bel-étage in totaal een stuk of 80: pilasters, zeg maar platte halve pilaren die tegen de muren zijn geplaatst. Ze zijn ter decoratie. Vanaf de renaissance werden ze veelvuldig toegepast als verwijzing naar de zuilenordes uit de klassieke oudheid. In het Stadhuis van Groningen zijn ze van gips, terwijl men ze bij de bouw eigenlijk liever van marmer had gezien. Maar de centen waren op. Ambachtelijke verf-kunstenaars hebben heel geduldig, in vele lagen acrylverf een imponerend neo-klassiek sausje over de pilasters gegoten. Zo is een stijlvol geheel ontstaan op deze verdieping van het Stadhuis.



**HET STADHUIS VAN GRONINGEN**



**KUNSTCOLLECTIE** Een deel van de omvangrijke collectie van gemeentelijke kunstwerken, vooral schilderijen, hangt in het Stadhuis. Sinds jaar en dag koopt de gemeente kunst aan om het stadhuis te verfraaien. Daar zitten veel 20e eeuwse werken bij van schilders van kunstkring De Ploeg. Aan de muren hangt werk van onder andere Jan Altink, George Martens, Jan van der Zee, Johan Dijkstra, Arie Zuidersma en Marten Klompien. Omdat er vooral werk van Groningse schilders is aangekocht hebben veel schilderijen belangrijke gebeurtenissen in en om de stad tot onderwerp. Min of meer per ongeluk is de kunstcollectie zo een kroniek van de stad geworden. De hele verzameling tentoongestelde werken staat ook op [kunstpuntgroningen.nl.stadhuiscollectie](http://kunstpuntgroningen.nl.stadhuiscollectie)

Jan van der Zee, gezicht op de Grote Markt, 1954



**HERINNERINGEN AAN DE OORLOGSTIJD** Bij de bevrijding van Groningen op 16 april 1945 werd een groot deel van de binnenstad verwoest. De Grote Markt lag voor meer dan helft in puin, maar het Stadhuis kwam op een paar kagelgaten na ongeschonden uit de strijd. De kagelgaten zijn aan de achterkant van het gebouw nog altijd te zien, ter herinnering.



**STERRENHEMEL** In het hart van het Stadhuis is op de begane grond een nieuwe zaal gemaakt. Waar ooit in de 19e eeuw de paardenkoetsen met gasten de binnenplaats opreden, en waar eind 20e eeuw de raadzaal in werd gebouwd, daar is nu een ontvangtsaal ontstaan. Het plafond van deze Anda Kerkhovensaal is hemelsblauw gekleurd. Gouden sterren symboliseren Stad en Ommeland. De stad Groningen in het midden en de talloze dorpen en steden eromheen, precies zoals het topografisch in het echt ook is. In de hoeken zijn Assen, Winschoten, Ulthuisen en Dokkum zichtbaar. En waar in het noorden geen sterren meer zijn, daar is het Wad!



**BURGEMEESTERSCHILDRIJEN**

Op veel verschillende plekken in het Stadhuis kijk je ze recht in de ogen: burgemeesters. Vanaf de 16e eeuw tot heel recent zijn er van hen schilderijen gemaakt. Stuk voor stuk hebben ze de stad vanaf de Grote Markt bestuurd. Je kunt de kunstwerken ook online bekijken net zoals de andere schilderijen: [kunstpuntgroningen.nl/stadhuiscollectie](http://kunstpuntgroningen.nl/stadhuiscollectie)



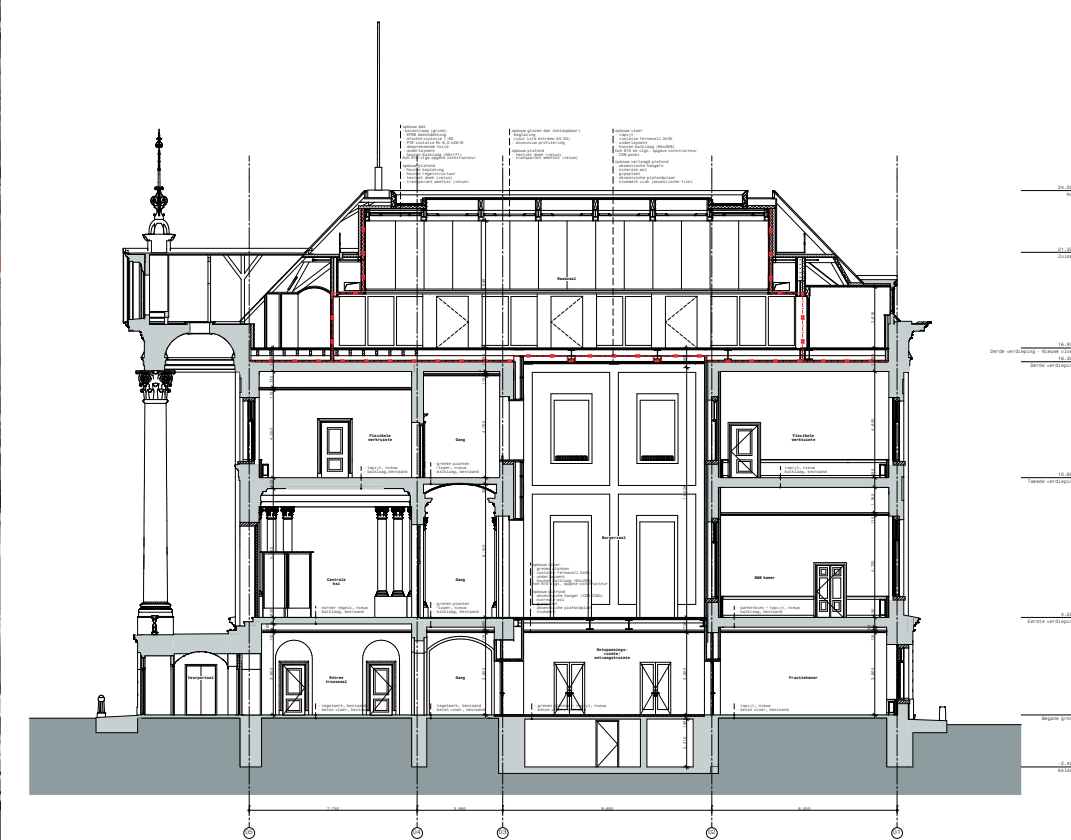
Burgemeester Wolter Wolthers, ca 1700, schilder: Herman Collienus

bron: Groninger Archieven



**UITBREIDING IN 1869** Het Stadhuis bood in de 19e eeuw niet alleen ruimte voor het gemeentebestuur, ambtelijk personeel en woonruimte voor de conciërge, maar ook aan diverse andere stedelijke instellingen en organisaties. Daaronder waren de rechtbank, de schuurli, het ambtstuur, het provinciaal archief, verschillende schoolopleidingen en de politie, inclusief een aantal overgangsscholen. Met de jaren bleek het aanvankelijk zo grote gebouw voor al die functies toch te klein. In 1868 werd besloten het westelijke deel van de binnenplaats te bebouwen. Dat gebeurde in dezelfde architectuur als het oorspronkelijke Stadhuis.

**DE RAAD OP ZOLDER** De gemeenteraad van Groningen telt inmiddels 45 leden. De vorige raadzaal op de begane grond werd te klein. Er is in het verbouw-ontwerp gekozen voor een nieuwe raadzaal in de kapverdieping. Op de verdieping waar in zolderkamertjes eerder de fracties waren gehuisvest, is nu een grote ruimte raadzaal ontstaan die zich haast vanzelfsprekend heeft gevoegd in het totaal van het gebouw. Tegelijkertijd is de raadzaal een soort kurk die de voormalige binnenplaats – van oorsprong een buitenruimte – van boven afsluit, wat een enorme energiewinst (en een extra ontvangtsaal eronder) oplevert. Het motief in de stoffen wandbekleding is geïnspireerd op de schilderijen van De Ploeg-kunstenaars.



**OUDE RAADZAAL** Tot 1997 vonden in deze zaal raadsvergaderingen plaats. Een statig vertrek dat in veel opzichten nog de 19e eeuw ademt. Gestucte plafonds, rijk versierde kroonluchters en alles onder het toezien oog van vroegere burgemeesters. De Latijnse spreken boven de deuren manen de raadsleden rechtvaardig te oordelen en herinneren hen eraan burgers van de stad en vreemdelingen gelijk te behandelen.



De nieuwe raadzaal

**STEDENMAAGD** Otto Eerelman schilderde in 1920 De Stedenmaagd. Ze verbeeldt de stad die in 1878 werd bevrijd uit de vestingwallen. In haar handen houdt ze daarom gebroken ketenen. Het is een allegorische ode aan handel, nijverheid, kunsten en wetenschappen. In een vitrine onder dit schilderij dat in de oude raadzaal hangt, ligt het 'Gulden Boek der stad Groningen'. Hierin staan de namen van alle ereburgers.



Raadsvergadering ca. 1955  
Bron: Foto Fotobedrijf Piet Boonstra, Groninger Archieven

**EEN PRIJSVRAAG VOOR EEN NIEUW STADHUIS** De raad gaf in 1770 opdracht voor de bouw van een nieuw Stadhuis. Het ging destijds goed met de stad. Niet in de laatste plaats door de lucratieve turfhandel vanuit de Ommelanden waarop de stad een monopolie bezat. Groningen was een belangrijke stad in Nederland. Prestige speelde dan ook een rol. Burgemeester Anton van Iddekinge schreef de eerste architectuurprijsvraag ooit in Nederland uit. Hij had in professor Petrus Camper die (ook) veel verstand had van architectuur zijn beste adviseur. Beiden hoopten met de prijsvraag het niveau van de in het slop geraakte Nederlandse bouwkunst te verhogen. Uit de 38 binnengekomen ontwerpen uit binnen- en buitenland kozen beide mannen dat van de Amsterdammer Jacob Otten Husly. De raad stemde ermee in. Er kon worden gebouwd...



Bron: Groninger Archieven



**HERMES EN ATHENA IN GRONINGEN**

In een neoclassicistisch rijksmonument hoort natuurlijk een klassiek getint schilderij te hangen. Ter gelegenheid van de opening van het vernieuwde Stadhuis is daarom een nieuw schilderij gemaakt. Het is van de hand van schilder Egbert Modderman en hangt opzij van de nieuwe raadzaal. 'Hermes en Athena in Groningen' is een klassieke ode aan Groningen: ondernemingsgeest, cultuur en wetenschap én saamhorigheid zijn op eigentijdse wijze samengebond in een schilderij vol symboliek. Tegen de achtergrond van de Groningse kleuren wit en groen zijn op eigentijdse wijze Griekse goden van weleer afgebeeld. Meer weten? Kijk op [kunstpuntgroningen.nl/stadhuiscollectie](http://kunstpuntgroningen.nl/stadhuiscollectie)



**GEBOUW VAN DE DEMOCRATIE** Het Stadhuis is de thuisbasis voor de gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders, de griffie, het gemeentelijk management team en hun ambtelijke ondersteuning. Het stadhuis telt in totaal zo'n veertig zalen en werkruimtes. Nadrukkelijk wil het vernieuwde Stadhuis uitnodigend zijn: voor betrokken inwoners, voor zakelijke relaties en voor gasten van buiten.



**STADHUIS GERENOVEERD** Tussen 2020 en 2022 is het Stadhuis aangepakt. Zowel van binnen als van buiten is het gebouw volledig schoongemaakt, opnieu in de verf gezet, voorzien van nieuw monumentenglas, verbouwd en verduurzamd. Het architectenbureau dat de vernieuwing leidde was Happel Cornelisse Verhoeven Architecten uit Rotterdam. Het oorspronkelijke neoclassicistische ontwerp was in de aanpak leidend. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed was hierbij nauw betrokken. De grootste ingreep was de bouw van een nieuwe raadzaal in de kapverdieping. Daardoor kon er ook een imposante nieuwe ontvangtsaal op de begane grond worden gecreëerd. Het stadhuis is van het aardgas af en voorzien van een volledig nieuwe WKO-installatie. Het energielabel is hierdoor van G naar A+++ gegaan.

**FEEST** Door de eeuwen heen is het Stadhuis het decor geweest van heel wat feestjes en ontvangsten. Waren het niet de achtereenvolgende majesteiten, dan was het wel Sinterklaas of de FC Groningen-selectie die zich vanaf het bordes lieten toejuichen door de inwoners.



foto: Reyer Boxem



Colofon

Deze folder is een uitgave van de gemeente Groningen. Beeldmateriaal: gemeente Groningen, Groninger Archieven, Rijksmuseum Amsterdam, Peter de Kan, Ronnie Zeemering, Reyer Boxem.